

3. Конституція України. Відомості ВВР. 1996, № 30, Ст. 7.

4. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник. Т. Білик, Р. Гаврилук, І. Городиський. За ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса. *Екологія*, 2019. Ст. 456.

5. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Медіація. Перспективи впровадження в Україні. 2012. № 11. Ст. 186-188.

Володимир ЄФІМОВ

доцент кафедри фінансових
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МЕДІАЦІЇ
ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ЗАВДАНИХ ЗБИТКІВ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ У БАЗОВИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ
(АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС)**

У всьому світі майже 100 країн використовують одну із форм відновного правосуддя щодо протидії злочинності. У багатьох із цих держав впровадження відновного правосуддя відбувається ще на експериментальній основі й на рівні окремих територій чи судів. Дослідниками впевнено стверджується спостереження зростання ролі деяких стратегій відновного правосуддя (інститут медіації) у боротьбі зі злочинністю в національному масштабі [1, с. 75].

Однією з нових та одночасно «добре забутих» процедур відновного правосуддя є медіація у кримінальних провадженнях, під якою розуміють процес, що веде медіатор за участю потерпілого, з одного боку, та підозрюваного, обвинуваченого з метою досягнення між ними згоди та/або примирення стосовно спору (конфлікту) шляхом вироблення взаємоприйняттого рішення (відновного результату). Відновний результат – це угода, досягнута у ході відновного процесу, що передбачає реалізацію заходів, які охоплюють компенсації/відшкодування, реституцію/відновлення первинних прав і роботи на користь громади, що має на меті задоволення індивідуальних та колективних потреб і відповідальності сторін, а також досягнення реінтеграції потерпілого і правопорушника [1, с. 75-76].

У сучасному кримінальному процесуальному законодавстві України не застосовуються положення, що регулювали б процес вирішення конфлікту шляхом використання інституту медіації. Наявність певної правової бази нажалі ще замало для активного застосування медіації в кримінальному процесі України. Тому є необхідність її вдосконалення з урахуванням досвіду інших країн. Впевненому застосуванню медіації у кримінальних провадженнях перешкоджає відсутність чіткої процедури примирення в законодавчих актах та не визначеність за якими саме кримінальними правопорушеннями можна застосовувати дану процедуру [2].

Окремі положення застосування медіації є у Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК України), статті 468, 469, 471, 473–476. Згідно з ч. 1 ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Можливість приймати участь медіатора передбачена ч. 1 ст. 469 КПК України, у якій закріплено, що домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником та представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [1, с. 76].

Як слушно зауважують О. Назарук та А. Онищук, більшість кримінальних проваджень можуть бути вирішені за допомогою медіації ще на досудовому етапі, сприяючи визначенню заходів, альтернативних ув'язненню. Метою первинного етапу медіації є не вирішення конфлікту як такого, а розуміння сторонами того, що відбувається, і позиції одна одної. Далі продовжується обговорення деталей, ризиків та перспектив справи. Сторони розуміють, що пропонують одна одній прийнятні варіанти вирішення конфлікту, до того ж, медіатор не може нав'язувати сторонам свою думку. Сторони самі мають досягти компромісу й прийти до спільного вирішення їхнього

конфлікту [1, с. 76-78; 6].

На думку А. Ткачук і Є. Чернова, цікавим моментом є те, що законодавець закріпив право сторін обрати для проведення медіації будь-яку особу, яка погоджена сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді). Проте за таких умов можуть виникати проблеми з порушенням процедури або принципів здійснення медіації. Тому вони вважають за доцільне визначити певні критерії для зайняття медіаторською діяльністю, адже відсутність вимог до медіатора може призвести до укладення некоректних угод. Крім того, для осіб які бажають займатись медіаторською діяльністю необхідно встановити вимогу щодо проходження підготовки. Також доречним аспектом вважають підтримати пропозиції значного кола науковців про ухвалення проекту закону «Про медіацію», та увести до кола суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності медіатора, визначити його права та обов'язки, розробити організаційні та матеріально-технічні заходи щодо забезпечення діяльності медіаторів [3; 4].

На думку Н. Турман, необхідно пам'ятати, що кінцевим результатом здійснення процедури медіації є укладення угоди між сторонами, яка в подальшому затверджується судом і підлягає виконанню. Отже, укладення сторонами угоди вже певною мірою є свідченням того, що процес медіації розпочався. Укладення та виконання угоди між сторонами щодо вирішення конфлікту (спору) є метою медіації. Тому доречно на законодавчому рівні закріпити визначення поняття медіативної угоди. Медіативна угода – письмова угода, досягнута сторонами в результаті здійснення процедури медіації стосовно конфлікту (спору) або окремих розбіжностей щодо конфлікту (спору) [4, с. 288].

А. Мурзановська та В. Пожар дійшли висновку, що в Україні медіація між потерпілим і правопорушником – це переважно автономний процес, що відбувається поза межами кримінального судочинства завдяки унікальним механізмам співпраці, розробленим через відсутність чіткої нормативно-правової бази для медіації в кримінальних провадженнях, і введеним у дію угодами про співпрацю, які уклали зацікавлені сторони на місцевому рівні. На їх думку, такі відновні програми є результатом пілотних ініціатив, що підтримуються насамперед іноземними донорами та в деяких випадках – місцевою владою. На жаль, нині існуючий стан речей не зазнав суттєвих змін. Хоча вони підкреслюють, що в Україні успішно реалізовані та реалізуються низка проектів, серед яких називають «Підвищення поінформованості суддів та адвокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади» (USAID, Українська Академія медіації); Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» (Координаційний центр (БПД), метою якого є забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, максимально раннє виведення неповнолітніх правопорушників із кримінального процесу з обов'язковим ужиттям узгоджених заходів для їх ресоціалізації та запобігання повторним злочинам; «Впровадження відновного правосуддя в Україні» (Інститут миру і порозуміння у співпраці з Верховним Судом), метою якого є зміцнення стійкості українських громад шляхом застосування відновного правосуддя для попередження злочинності, врегулювання конфліктів та підтримки примирення. Зроблені висновки та рекомендації за їх результатами мають бути предметом вивчення та знайти своє практичне втілення в реалізації різних форм відновного правосуддя загалом та медіації зокрема [5, с. 143-144].

Що стосується застосування можливостей медіації щодо відшкодування завданих збитків у кримінальних провадженнях у базових галузях економіки, зокрема в агропромисловому комплексі, фактично практики застосування медіації щодо відшкодування завданих збитків не існує, оскільки документувати злочинну діяльність шляхом проведення контрольної закупівлі законом дозволяється лише за тяжкими злочинами (ст. 271 КПК України «Контроль за вчиненим злочином»), а звертатись в приватному порядку до суду потерпілі не поспішають, тому що проведення експертиз відбуватиметься за рахунок потерпілої сторони. Ось і виходить, що збитки від кримінального правопорушення менші ніж доведення вини та отримання компенсації від «винуватця». Парадокс, але за тяжкими злочинами процедуру угоди примирення не дозволить прокуратура, тому що збитки становлять значні суми та злочинні дії носять загрозу для суспільства і не позбавляти волі обвинувачену сторону не дозволяє сам закон. А у випадку не тяжких злочинів та кримінальних проступків, потерпілі не бачать сенсу займатись , адже увесь матеріальний напрямок оплати процесуальної сторони судового розгляду лежить саме на потерпілих. Таким чином, відбувається замкнене коло

щодо захисту прав споживачів. На автозаправочних станціях нам можуть залити до баку авто неякісне пальне, від чого можуть вийти з ладу окремі частини двигуна внутрішнього згоряння і довести провину поставщика пального неможливо. Та же сама ситуація і зі сферою споживання продукції агропромислового комплексу. На торгових ринках фактично для споживача є щоденний ризик ошукання зі сторони приватних торговців сільгосппродукцією. Фактів підтвердження тому маса. Хоча би окремі телепередачі, щодо журналістських рейдів сільгоспринками великих міст висвітлюють такі явища й спливає весь негатив зазначених вище проблем захисту споживачів.

Як висновок, слід зазначити, що з точки зору закону впровадження інституту медіації до кримінального процесу має низку значних переваг, що доводять наукові дослідження та публікації з урахуванням закордонного досвіду, але цей напрям вимагає критичних доробок як із боку науки, так і практичних дій правоохоронних органів.

1. Назарук О., Онищук А. Медіаційна процедура у кримінальному процесі. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 74–80.
2. Звягіна І. М. Медіація у кримінальному процесі URL : file:///C:/Users/user/Desktop/Медіація/47216465.pdf.
3. Ткачук А.Ю., Чернова С.Р. Медіація у кримінальному процесі URL : file:///C:/Users/user/Desktop/Медіація/151.pdf.
4. Турман Н. Інститут медіації у кримінальному процесі Польщі та України. URL : file:///C:/Users/user/Desktop/Медіація/54.pdf.
5. Мурзановська А.В., Пожар В.Г. Медіація у кримінальному процесі: досвід України та Польщі. URL : file:///C:/Users/user/Desktop/Медіація/30.pdf.
6. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL : [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15).

Євгенія ЖИДКОВА

викладач циклу спеціальних дисциплін
відділення первинної професійної підготовки,
спеціалізації та підвищення кваліфікації
Навчально-наукового інституту
заочного навчання та підвищення кваліфікації
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Основними цінностями людини є її права та свободи, як невід'ємне благо світової цивілізації, тому питання їх забезпечення постійно перебувають у центрі уваги. Посилення ролі приватного права призвели до актуалізації питання забезпечення належного рівня захисту сімейних прав. Незважаючи на демократизацію українського суспільства, роль судової влади щодо вирішення сімейних конфліктів досі залишається ключовою. Проте у сучасних умовах динамічного розвитку суспільства все частіше виникають випадки, коли судова система не здатна забезпечити ефективне вирішення спору.

Сімейні конфлікти – це одна з найпоширеніших категорій справ, особливістю яких є специфічні взаємовідносини сторін та різноманітність предмету спору, зокрема щодо поділу майна, прав на дітей, виплати аліментів тощо. З огляду на це, судовий розгляд затягується на довгий час, хоча для сімейних спорів украй важливим є швидке вирішення.

Із метою оптимізації ресурсів виникає необхідність в альтернативних методах вирішення сімейних спорів. Найпоширенішим способом у європейських країнах вважається сімейна медіація.

Упровадження інституту сімейної медіації сприяє мінімізації психологічного навантаження на сторони та забезпечує ефективне та швидке вирішення спору. Саме тому цей інститут заслуговує на увагу з боку вітчизняних науковців і практиків із метою глибокого дослідження та закріплення в національній правовій системі.